

גל שיעיה

זה מספיק!

באך, זוג אוזניות וסינתיסייזרים או:
לעדכן מהות על-זמנית לשפה מודרנית –

(הרהורים בעקבות ביצוע של מיכה גלעד לקורל מס' 60 של באך)

קורל מס' 60

זה מספיק;
האדון, אם יועיל לך,
שחררני!
מושיעני הגיע,
הו עולם, לילה טוב!
דרכי למשכן מרום,
בשלום ובבטחה אני פוסע,
ייסורי התייתמו בהיעדרי.
זה מספיק. (עברית: ג"ש)

Est ist genug, Chorale, Cantata BWV60
J.S Bach

5. Chorale

It is enough:

Lord, if it pleases You,
then release me!

My Jesus comes;
good night now, o world!

I journey to heaven's house,
I go there securely in peace,
my great suffering remains behind.

It is enough.

5. Choral

Es ist genug;

Herr, wenn es dir gefällt,
So spanne mich doch aus!

Mein Jesu kömmt;
Nun gute Nacht, o Welt!

Ich fahr ins Himmelshaus,
Ich fahre sicher hin mit Frieden,
Mein großer Jammer bleibt danieden.

Es ist genug.

("Es ist genug," verse 5)

נבירה בירושה הנדמית אינסופית שהשאיר באך לאנושות משולה כנראה לגילוי מערה שבה נשמרה תרבות שלמה, וכל סמליה וכתביה ההיסטוריים מסודרים כאילו רק חיכו להתגלות. בתוך עושר כזה, לפעמים נעלמים ההקשרים שיעשה ארכיאולוג בין מטבע עתיק למגילה שנמצאה כמה עשרות מטרים ממנו, לטובת תיאוריות גרנדיזיות, הכוללות כמה שיותר מן הראיות, והראיות שיוצאות מן הכלל נזנחות בצד הדרך, שכן הן לא משרתות את התמונה ההיסטורית החד-משמעית שמנסים לצייר.

ולמרות זאת, לא במקרה כמה יצירות יוצאות דופן שכאלה הופכות למוקד עלייה לרגל לאוזניים מיומנות, אבל לא כממצא היסטורי שניתן לנתח בדיעבד, אלא כתעלומה המתגרת את התפיסה הרווחת על עקרונותיה של המוזיקה המערבית.

לפני שנכתבה האריה המפורסמת של באך - קנטטה מספר 82, Ich Habe Genug, התחבא בקנטטה מספר 60 פרק נוסף שרמז על הבאות: הקורל Es ist Genug, "זה מספיק". בשני פרקים אלה, שהם גרגיר ביחס לאוסף קנטטות בלתי נתפס, באך מתייחס לנושא שכיח בנרטיב הנוצרי, קבלה ויחול למוות הגשמי לטובת האמונה והגאולה, אך המילה שמנחה את הנושא בשני הפרקים זהה, ולא במקרה, Genug, מספיק.

בהקשבה לקורל המדובר יש הרגשה חללית; הרצף של ארבעת הצלילים הראשונים של הפרק - כל ההברות בשמו (Es ist genug) - נשמע כמו אבולוציה מוזיקלית של מאתיים שנים המתומצתת לארבעה אקורדים. ברווח בין אותו אקורד הראשון לרביעי אפשר היה להכניס את ההיסטוריה של התרבות המערבית כולה. בין אותו האקורד הראשון - שכתוב בדיוק בצורה שבה יגן תלמיד צעיר לפסנתר את האקורד הראשון שלו בשתי

ידיים הססניות - לאקורד הרביעי הבלתי מוסבר, באך מפגין דמיון, הקשבה וחוכמה שלא ניתן להסביר בהקשר כרונולוגי או היסטורי לתקופת חייו.

ובהקשר מיסטי, מקטע מוזיקלי שכזה היה יכול בקלות להביא את המאזין להאמין לכל מיני אגדות על רצף צלילים סודי שיכול לגרום לריחוף או ליכולת על-אנושית כלשהי, מכיוון שכמו הראייה שלנו, אנחנו שומעים רק מה שאנחנו יכולים להבין, ואין הסבר ריאלי לרצף הטונאלי הכל-כך מתקדם הזה שהניתוח הרטרואספקטיבי יכול לקבל בשלום.

לנו - המאזינים החיים זמן רב לאחר שבאך סיים את כתיבתו - ניתנה מתנה מדהימה אך מסוכנת: להסתכל על מכלול יצירותיו בראי הזמן ולבלות איתן חיים שלמים, מתנה שאפילו באך עצמו לא זכה לה. אך אנו גם מסתכנים באשליה שהזיכרון הקולקטיבי והחיצוני שבנינו מספק נרטיב של התקדמות ליניארית, שבדמיון של רבים היא נדמית כמסדרון ארוך ובו ציורי מערות, פורטרטים מהרנסנס, תמונות בשחור לבן, תמונות בצבע, תקליטים שמנגנים רחש רב ומעט שירה עמומה, ואחריהם קבצי מוזיקה מפורטים יותר מכל הופעה. כל אלה יוצרים סיפור משכנע של ידע מצטבר, של דורות שנולדו לתדריך מהיר על חוכמת קודמיהם והמשיכו מאותה נקודה.

אך האשליה מתנפצת לרוב כאשר אנו בוחרים לקרוא על נושאים שהם בלב החוויה האנושית; כאן אנו מרבים להיות מופתעים מכך שההוגים בני ימינו מתייחסים לנושאים האלה באופן כמעט זהה לאפלטון או לבודהה שחיו לפני יותר מאלפיים שנה. בראי ההתייחסות לנושאים אלה, ציר הזמן הטכנולוגי שאותו אנו רגילים לאמץ ביום-יום מתחיל להידמות לא רלוונטי לעומת ציר הזמן הגיאולוגי. בהתייחסות לנושא כמו תפיסת האדם את המוות, הקצב שבו מוכפלים הפיקסלים במסכי מחשב הוא פסיק לעומת כרסום הגלים בסלע החוויה האנושית.

ועל כן, למרות שחדשנות תמיד תצטרך להתקדם בצעדים קטנים כדי להתאים את עצמה לחברה, למרות הסגנוניות התקופתית שהיתה ממושטרת בעבר תחת הכנסיות והמלוכה, נראה שכאשר באך בחר להלחין את נושא המוות תחת המילה "מספיק" בזמן הווה, ללא מטרה שתניע את שארית חייו וללא רוויה מן העבר, ברצון כן להפסיק את הסבל והייסורים שהוא מייצר בעודו חי לטובת שלוה, גם אם נטולת חיים. נראה שבאך טובל את אצבעותיו בחוכמה שהיא מעבר לאותו הציר הליניארי של ידע מצטבר, אותה חוכמה של אפלטון ובודהה, אשר בהסתכלות פנימה זיהו מנגנונים שלמידתם שחררה אינספור אנשים מבורות ומסבל. כך הציתו גם אותם אקורדים של באך ברבבות אוזניים ניצוץ של אותה חוכמה על זמנית, כמו שידור של מסר מהחלל החיצון שאנו קולטים בעזרת חושים שעדיין אנחנו לא מודעים לקיומם.

"Es ist genug" מצא את עצמו מנוגן באינספור דרכים במהלך השנים, וכך הוא נשאר חלק מצוואה שכל דור מוזיקאים משאיר לבא אחריו. באופן כה הולם החליט מיכה גלעד להאיר את היצירה מחדש בעזרת סינתטייזרים. אך לעומת הצליל המזוהה עם ניסיונות שכאלה בעבר, כאשר מוזיקאים ניסו לייצר חיקויים מסונתזים לכלים שפורטו בפרטיטורה המקורית, גלעד מתייחס למהות העמוקה יותר של המוזיקה.

במקום לנסות לחקות את הגוון הטבעי של הכינור והעוגב, הוא מתייחס לתוצאה המוזיקלית שאותה הם יוצרים בניגונם. הוא משתמש בגמישות ובאופי הייחודי של הסינטיסייזרים שלו כדי לדמות את ההדהוד הנוצר בין קירות עץ שסופגים את הצליל, מכוונן השירה המיוחד של זמרים במקלה, ואפילו את האבק הנוצץ בקתדרלה, כשהקורל מנוגן בסופה של קנטטה בערב יום ראשון סתווי וקרני האור האחרונות בוקות דרך הפסיפסים.

בביצועו של מיכה גלעד לאותה יצירה הוא מצליח לעדכן מהות על-זמנית לשפה מודרנית, כזאת שאפשר לחוות בכל מקום בעזרת זוג אוזניות. מהות שאינה מצריכה קריאה של הברית החדשה או הבנת השפה הגרמנית או במוזיקת בארוק כדי להצית את הניצוץ הזה באוזניים צעירות וחדשות. ניתן רק לשאול - מה יהיה הגלגול הבא?

ביצועו של גלעד לקוראל "Es ist genug" הוא חלק מאלבומו המסקרן "CAT TV", אותו ניתן למצוא באתר: michagilad.bandcamp.com/album/cat-tv, או דרך כל שירותי הסטרימינג המובילים.

מיכה גלעד הוא פסנתרן, מלחין ומעבד המתגורר בברוקלין. הוא בוגר האוניברסיטה "Newchool for Jazz and Contemporary Music" בניו יורק. עבודותיו כוללות שני אלבומי סולו, אלבום כפול של להקתו החדשנית "Doctor B" ועבודה עם אמנים וארגונים מובילים בארה"ב. מיכה ידוע בגישתו הייחודית לסאונד והפקה, והשימוש בסינטיסייזרים ואפקטים מורכבים ליצירת לחנים ועיבודים פשוטים.

גל שיעה הוא מוזיקאי, עורך וידאו ו-creative technologist המתגורר בברוקלין. בכיר בחברת ההפקה "Particle3" איתם עבד על פרויקטים שונים עבור חברות בולטות כגון "Walmart", "Samsung" ועוד. גל הוא חובב שירה ומוזיקת בארוק, ואף מנגן בין היתר על הכלי העתיק ויולה דה גמבה, שהיה פופולארי בימיו של באך.